

Sağlık Yönetimi Öğrencilerinin Gelecek Kaygısı ile Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Investigating The Relationship Between Future Anxiety and Happiness Levels of Health Management Students

Erman Gedikli¹ , Rabia Akdoğan²

Geliş Tarihi (Received): 09.08.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 25.09.2023

Yayın Tarihi (Published): 06.12.2023

Abstract: The aim of this study was to investigate the relationship between future anxiety and happiness levels in health management students, in relation to their social background and academic performance. This cross-sectional study included 406 participants enrolled in health management programs as undergraduate students at several foundation and state universities in Turkey. The data were collected through an online survey method using the Future Anxiety Scale for University Students and the Oxford Happiness Scale Short Form, and it was found that the scales used in the survey were reliable and normally distributed. When the results were examined, it was found that there was a moderate negative ($r=-0.57$) and significant ($p<0.05$) relationship between future anxiety and level of happiness of health management students. In addition, the difference tests revealed that there was a significant difference between students' age, gender, place of residence and willingness to choose the department and their future anxiety; however, it was found grade level and grade point average did not differ significantly. As a result, studies aimed at reducing students' future anxiety can positively affect factors such as life satisfaction, creativity, productivity, and communication, increase students' happiness levels and satisfaction with life, and have a positive impact on becoming more useful individuals to society.

Keywords: Anxiety, Happiness, Students, Health Management

&

Öz: Bu çalışmada sağlık yönetimi öğrencilerinin gelecek kaygıları ile mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkinin öğrencilerin sosyodemografik ve akademik başarı durumlarına göre incelenmesi amaçlanmıştır. Kesitsel nitelikteki bu çalışma kapsamında Türkiye'deki çeşitli vakıf ve devlet üniversitelerinin sağlık yönetimi bölümünde eğitim gören 406 öğrenciyi ulaşılmıştır. Veriler "Üniversite Öğrencilerinde Gelecek Kaygısı Ölçeği" ve "Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu" kullanılarak online anket yöntemiyle toplanmış olup ankette kullanılan ölçeklerin güvenilir olduğu ve normal dağıldığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular incelendiğinde sağlık yönetimi öğrencilerinin gelecek kaygısı ile mutluluk düzeyleri arasında orta düzeyde negatif ($r=-0,57$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, yapılan farklılık testlerinde öğrencilerin yaş, cinsiyet, ikamet edilen yer ve bölümü isteyerek tercih etme durumları ile gelecek kaygıları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu saptanırken; sınıf düzeyi ve genel not ortalamasının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Sonuç olarak, öğrencilerin gelecek kaygılarının azaltılmasına yönelik çalışmalar yaşam doyumu, yaratıcılık, verimlilik, iletişim gibi unsurları olumlu yönde etkileyerek, öğrencilerin mutluluk düzeylerini ve yaşamdan aldıkları doyumu arttırabilir ve topluma daha yararlı bireyler olabilmelerinde pozitif etki sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Kaygı, Mutluluk, Öğrenci, Sağlık Yönetimi

Atıf/Cite as: Gedikli E, Akdoğan R. Sağlık Yönetimi Öğrencilerinin Gelecek Kaygısı ile Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Abant Sağlık Bilimleri ve Teknolojileri Dergisi, 2023;3(3):1-12.

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sabited/policy>

Telif Hakkı/Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2021 – Bolu

¹Dr. Öğr. Üyesi Erman Gedikli, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi, İstanbul, Türkiye, egedikli@medipol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5508-194X> (Sorumlu yazar / Corresponding Author)

²Rabia Akdoğan, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi, İstanbul, Türkiye, rabiaakdogan@icloud.com, <https://orcid.org/0009-0002-5460-243X>

Giriş

Öznel iyi olma olarak da bilinen mutluluk; farklı disiplinler tarafından çeşitli şekillerde tanımlansa da temel olarak kişilerin olumlu duygu ve düşüncelerinin üstünlüğü ve yaşamlarından aldıkları doyum olarak açıklanmaktadır. Birey ve toplumun yaşam kalitesine dair önemli ipuçları veren mutluluk, iyi yaşam ve özellikle de iyi toplumun varlığı açısından dikkate alınması gereken önemli bir kavramdır (1). Günümüzde pek çok kişi farklı yöntemlerle mutluluğa ve iç huzura ulaşmanın yollarını aramaktadır (2). Geçmişten bu yana insanların ulaşmak istediği en temel amaçlardan biri olan mutluluğun insan ve toplum açısından bu denli önemli olması, mutluluk kavramını etkileyen etmenlerin araştırılmasını da önemli kılmaktadır (3).

Genetik faktörler, eğitim düzeyi, yaşanan çevre, demografik özellikler, ekonomik koşullar gibi pek çok değişken kişilerin mutluluğa dair algılarını etkileyebilmektedir (3). Bununla beraber mutluluk, insanın duygu ve düşüncelerinin keskinliği ve kişilerin yaratıcılıklarıyla yakından ilgilidir. Aklımızın ve duygularımızın işleme şekli mutlu olma ya da olmama halimizden etkilenmektedir. Öfke, korku, umutsuzluk, nefret gibi olumsuz duyguların sonucu olarak ortaya çıkan mutsuzluk insanın her türlü ruhsal fonksiyonunu zayıflatmaktadır (2).

Mutluluk duyuşsal ve bilişsel olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Mutluluğun duyuşsal boyutu altındaki olumsuz duygulardan biri de kaygıdır. Kaygı, "kişinin dış dünyasından veya iç dünyasından gelen bir uyarana karşılaştığında yaşadığı, bedensel, duygusal ve zihinsel tepkiler" olarak bilinmekte ve kişilerin ruh sağlığını negatif yönde etkilemektedir (4,5). Lyubomirsky (2008)'e göre mutlu olan kişilerin ortak özelliklerinden biri geleceğe iyimser bakış açısıyla yaklaşmalarıdır (6). Bu doğrultuda insanların geleceğe yönelik bakış açıları ve düşüncelerinin mutlulukları üzerine etkisi olabileceği düşünülmekte ve çalışmada bu iki kavramın ilişkisi incelenmektedir.

Kararsızlık, korku ve geleceğe dair kötümser beklentilerin bir bütünü olarak ortaya çıkan kaygı, mezun olduktan sonra yaşamlarında yepyeni bir dönemine başlayacak olan üniversite öğrencilerinden bağımsız düşünülemez (7,8). Öğrencilerin üniversite eğitimleri boyunca sosyo-ekonomik düzeyleri, barınma sorunları, sınav stresleri, okul ortamındaki ilişkileri gibi pek çok faktör kaygı düzeylerinde etkili olabilmektedir. Fakat mezun olduktan sonra toplumun nitelikli bireyleri olarak üstlenecekleri yeni sorumluluklarla yüzleşecek olan üniversite öğrencilerinin en büyük kaygı kaynağı, gelecekle ilgili endişeleri yani gelecek kaygısı olmaktadır (8). Özellikle son dönemde giderek artan salgın hastalıklar, doğal afetler, ekonomik sıkıntılar ve işsizlik gibi toplumsal sorunlar göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin geleceğe yönelik kaygı düzeylerinin yüksek olması son derece muhtemeldir.

Yapılan araştırmalar bize mutlu insanların mutsuz olan insanlara kıyasla daha sağlıklı, daha yaratıcı, daha verimli, ilişki ve iletişim gibi konularda daha başarılı olduklarını; diğer yandan gelecek kaygısına sahip olan bireylerde ise depresyon gibi diğer mental bozuklukların daha sık görüldüğü, olayları ve durumları anlayıp değerlendirme noktasında daha fazla zorluk yaşadıklarını göstermektedir (9,10). Bu doğrultuda kendisini mutlu hissetmeyen, ruhsal anlamda sıkıntılar yaşayan ve geleceğe dair endişeleri olan üniversite öğrencilerinin içinde bulunduğu toplumun gelişimine katkıda bulunması, yaratıcı, başarılı, üretken ve topluma yararlı bireyler olabilmeleri zorlaşabilir.

Toplumsal refahın en önemli unsurlarından biri o toplumda sağlık hizmetlerinin etkili şekilde sunulmasıdır. Giderek gelişen ve karmaşıklaşan sağlık sistemiyle beraber profesyonel yöneticilere duyulan ihtiyaç artmaktadır. Bu alanda eğitim gören ve gelecekte sağlık sisteminin yönetiminde söz sahibi olacak olan sağlık yönetimi öğrencileri bu çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Mutsuzluğun insanı görevini yapmaktan alıkoyabilecek bir güce sahip olduğu, verimliliği ve yaratıcılığı etkilediği (2); aynı şekilde gelecek kaygısına sahip bireylerin olayları anlayıp değerlendirme konusunda daha çok zorlandıkları (10) önünde bulundurulduğunda, söz konusu öğrencilerin kaygı düzeylerinin azaltılmasının gelecekte sağlık sisteminin etkin şekilde yönetilebilmesine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapılan literatür taramasında mutluluğun birçok değişken ile ilişkisinin araştırıldığı görülmekte fakat mutluluk üzerinde etkisi olduğu düşünülen gelecek kaygısı ile ilişkisinin direkt olarak incelendiği çalışmalara rastlanmamıştır. Bu temel sorun çerçevesinde çalışmada, sağlık yönetimi programında eğitim

gören öğrencilerden veri toplanarak öğrencilerin gelecek kaygıları ile mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Gelecek kaygısı ve mutluluk düzeylerini birlikte ele alması ve yalnızca sağlık yönetimi bölümü öğrencilerini kapsamı yönüyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Kolayda örnekleme metodu kullanılan araştırmanın evrenini 2022-2023 yılı bahar döneminde Türkiye’deki farklı vakıf ve devlet üniversitelerinde eğitim gören sağlık yönetimi bölümü öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında üniversite özelinde hipotez kurulmadığı için üniversite bilgileri toplanmamıştır. Örneklemin büyüklüğünün belirlenmesi konusunda kolektif bir görüş bulunmamakla beraber yeterli sayının belirlenmesi çalışmanın yürütülmesi için gereklidir. Bunu belirlerken araştırmanın konusu, evrenin büyüklüğü, elemanların dağılımı ve çalışmanın olanakları dikkate alınmalıdır. Örneklem büyüklüğü hesaplanırken en önemli nokta temsil yeteneği bozulmadan en az sayının alınabilmesidir (11,12). Bu doğrultuda çalışmaya katılmayı kabul eden 406 öğrenciye online ortamda anket uygulanmış, verilerin tam olduğu 400 anket çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma kesitsel tiptedir ve nicel araştırma yöntemi ile yapılmıştır. Veriler online anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde kullanılacak olan yöntemlerin belirlenmesi için verilerin normal dağılıma uygunluğu test edilmiştir. Analizler sonucunda basıklık ve çarpıklık değerlerinin +2 ve -2 arasında olduğu tespit edilmiş; mod, medyan ve ortalamanın birbirine yakın değerler olduğu gözlemlenmiş ve verilerin normal dağılıma uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır (11). Veriler 2022-2023 güz döneminde, Türkiye’deki 15 üniversitenin sağlık yönetimi bölümünde eğitim gören ve ankete katılmayı kabul eden 400 öğrencinin görüşleri ile sınırlıdır. Ayrıca çalışmada tam bir randomizasyon ile örneklem seçimi yapılmaması ve verilerin Türkiye’de yaşanan 2023 yılı depremlerinden önce toplanması (öğrencilerin gelecek kaygılarını etkileyebilmesi nedeniyle) araştırmanın en önemli sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanılmasında kullanılan anket toplam üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, genel not ortalaması, kalınan yer ve bölümü isteyerek tercih etme kriterleriyle oluşturulan kişisel bilgi formu, ikinci kısımda öğrencilerin gelecek kaygılarını ölçmek amacıyla oluşturulan “Üniversite Öğrencilerinde Gelecek Kaygısı Ölçeği” ve üçüncü kısımda da “Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu (OMÖ-KF)” bulunmaktadır.

“Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu”; Hills ve Argyle tarafından mutluluk düzeyini ölçmek maksadıyla geliştirilen 7 maddelik bir ölçektir (13). 2011 yılında Doğan ve Çötök tarafından Türkçeye uyarlanan ölçek, 5’li Likert tarzı (1-Tamamen katılmıyorum, 5- tamamen katılıyorum) ve tek boyutludur. Ölçeğin kesme noktası bulunmamaktadır. İç tutarlık katsayısı 0,74 olarak bulunmuştur. Bu ölçekten elde edilebilecek minimum puan 7, maksimum puan ise 35’tir. Ölçekte üst sınıra yaklaşan puanlar mutluluk düzeyinin yükseldiğini göstermektedir (14).

Üniversite Öğrencilerinde Gelecek Kaygısı Ölçeği ise Geylani ve Yıldız (2022) tarafından geçerliliği ve güvenilirliği test edilmiş olup, üniversite öğrencilerinde gelecek kaygısı düzeyini ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçek “Gelecek Korkusu” ve “Gelecekte Umutsuzluk” olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. 5’li Likert tarzında olan ölçek toplam 19 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin toplam varyans oranı %63,50 iç tutarlılık katsayısı ise 0,91 bulunmuştur (15).

Araştırma Hipotezleri

H₁: Öğrencilerin sosyodemografik özellikleri ile gelecek kaygıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H_{1a}: Öğrencilerin cinsiyetleri ile gelecek kaygıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H_{1b}: Öğrencilerin bölümü isteyerek tercih etmeleri ile gelecek kaygıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H_{1c}: Öğrencilerin yaş aralıkları ile gelecek kaygıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H_{1d}: Öğrencilerin sınıf düzeyleri ile gelecek kaygıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H_{1e}: Öğrencilerin genel not ortalamaları ile gelecek kaygıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

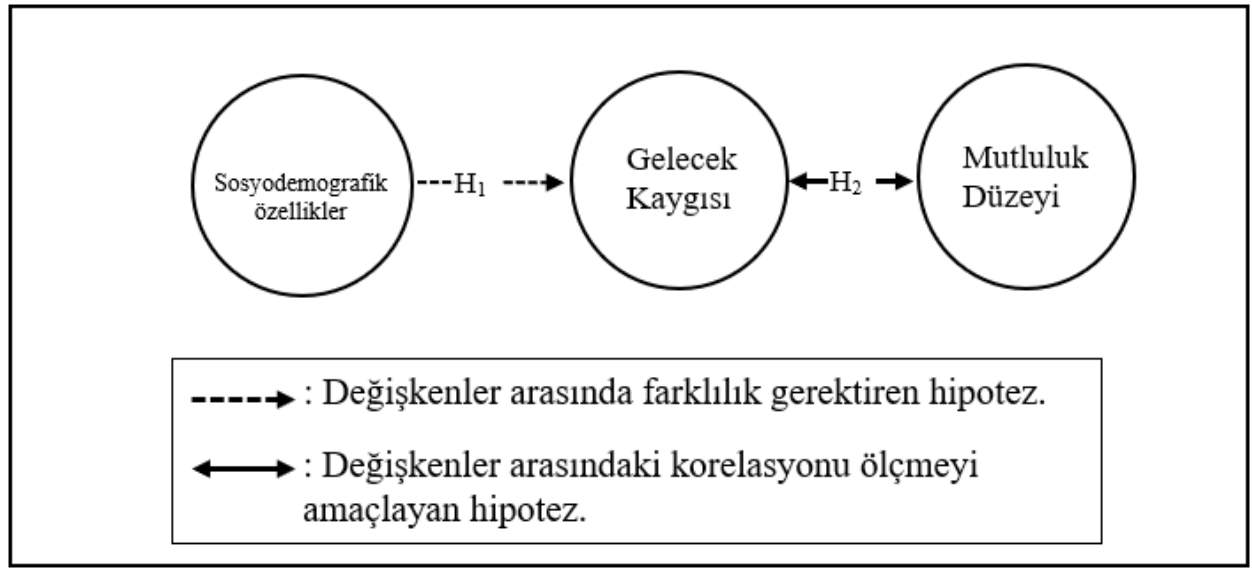
H_{1f}: Öğrencilerin ikamet ettikleri yer ile gelecek kaygıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H₂: Öğrencilerin gelecek kaygıları ile mutluluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{2a}: Gelecek Kaygısının alt boyutu olan gelecek korkusu ile mutluluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{2b}: Gelecek Kaygısının alt boyutu olan gelecekte umutsuzluk ile mutluluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Araştırmanın hipotezleri çerçevesinde oluşturulan model Şekil 1’de ifade edildiği gibidir.

Şekil 1. Araştırma modeli.

Bulgular

Araştırmada kullanılan iki ölçeğin sorularına ilişkin güvenilirlik analizi yapılmış ve Cronbach's Alpha değerleri Üniversite Öğrencilerinde Gelecek Kaygısı ölçeği için 0,934 ve Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu için de 0,801 olduğu tespit edilmiştir. Nihai olarak her iki ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin 266 (%66,5)'si kadın, 134 (%33,5)'ü erkektir. Bu öğrencilerin 67 (%16,8)'si 1. Sınıf, 60 (%15)'i 2. Sınıf, 109 (%27,3)'ü 3. Sınıf ve 164 (%41)'i 4. Sınıfta öğrenim görmektedir. Katılımcıların 77 (%19,3)'si 18-20 yaş aralığında, 175 (%43,8)'i 21-22 yaş aralığında, 78 (%19,5)'i 23-25 yaş aralığında yer alırken 70 (%17,5)'i 25 yaş üstüdür. Not ortalaması bakımından 111 (%27,8) kişinin not ortalaması 2,27-2,69 arası, 162 (%40,5) kişinin 2,70-3,12 arası, 103 (%25,8) kişinin 3,13-3,54 arası ve 24 (%6) kişinin de 3,55-4,00 arasındadır. İkamet edilen yer bakımından aile yanında yaşayan öğrenci sayısı 302 (%75,5), yurttan kalan öğrenci sayısı 49 (%12,3), öğrenci evinde yaşayan öğrenci sayısı 40 (%10)'tır. Diğer kategorideyse 9 kişi bulunmaktadır. Öğrencilerin bölümü isteyerek tercih etme durumuna 302 (%75,5) kişi evet, 98 (%24,5) kişi hayır demiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine ilişkin bulgular.

Demografik Özellik	Değişken	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yaş	18-20	77	19,3
	21-22	175	43,8
	23-25	78	19,5
	25 üstü	70	17,5
Cinsiyet	Kadın	266	66,5
	Erkek	134	33,5
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	67	16,8
	2. Sınıf	60	15,0
	3. Sınıf	109	27,3
	4. Sınıf	165	41,0
Genel Not Ortalaması	2,27-2,69	111	27,8
	2,70-3,12	162	40,5
	3,13-3,54	103	25,8
	3,55-4,00	24	6,0
İkamet Edilen yer	Aile Yanı	302	75,5
	Yurt	49	12,3
	Öğrenci Evi	40	10,0
	Diğer	9	2,3
Bölümü İsteyerek Tercih Etme	Evet	302	75,5
	Hayır	98	24,5

Sağlık Yönetimi Öğrencilerinde Gelecek Kaygısına Yönelik Bulgular

Bu bölümde sağlık yönetimi öğrencilerine uygulanan “Üniversite Öğrencilerinde Gelecek Kaygısı” ölçeğinin; yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, genel not ortalaması, kalınan yer ve bölümü isteyerek tercih etme değişkenlerine göre farklılıklarına ait bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2. Gelecek kaygısı ölçeği boyutlarının cinsiyete ve bölümü tercih etme durumlarına göre bağımsız örneklem t-testi sonuçları.

	Değişken	n	$\bar{X} \pm SS$	p	t
Cinsiyet					
Gelecek Korkusu	Kadın	266	3,38±0,81	0,000	5,897
	Erkek	134	2,86±0,86		
Gelecekte Umutsuzluk	Kadın	266	2,50±0,73	0,253	1,146
	Erkek	134	2,40±0,81		
Toplam Gelecek Kaygısı	Kadın	266	3,10±0,73	0,000	4,822
	Erkek	134	2,71±0,79		
Bölümü İsteyerek Tercih Etme					
Gelecek Korkusu	Evet	302	3,15±0,85	0,035	-2,11
	Hayır	98	3,36±0,88		
Gelecekte Umutsuzluk	Evet	302	2,40±0,73	0,003	-3,02
	Hayır	98	2,67±0,80		
Toplam Gelecek Kaygısı	Evet	302	2,91±0,76	0,011	-2,55
	Hayır	98	3,14±0,79		

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin gelecek kaygılarının cinsiyetlerine göre anlamlı şekilde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t=4,822$; $p<0,001$). Bu doğrultuda H1a hipotezi kabul edilmiştir. Tabloda

gelecek kaygısının alt boyutları olan gelecek korkusu ve gelecekte umutsuzluk puanlarına bakıldığında; gelecek korkusunun cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaştığı ($t=5,897$; $p<0,001$) buna karşılık gelecekte umutsuz olma durumunun kız öğrencilerde daha fazla olduğu, fakat cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin gelecek kaygılarının bölümü isteyerek tercih etme değişkenine göre anlamlı şekilde farklılık olduğu tespit edilmiştir ($t=-2,55$; $p<0,05$). Bu doğrultuda H1b hipotezi kabul edilmiştir. Yine gelecek kaygısının alt boyutları olan gelecek korkusu ($t=-2,11$; $p<0,05$) ve gelecekte umutsuz olma ($t=-3,02$, $p<0,05$) durumları da bölümü isteyerek tercih etme değişkenine göre anlamlı derecede farklıdır. Tabloya göre bölümü istemeyerek tercih eden öğrencilerin gelecek kaygısının daha yüksek olduğu, gelecekte daha fazla korktuğu ve gelecek konusunda daha umutsuz oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 3. Gelecek kaygısı ölçeği boyutlarının yaşa ve sınıf düzeyine göre anova testi sonuçları.

	Yaş	n	X \pm SS	İstatistik ANOVA	Post Hoc*
Gelecek Korkusu	18-20	77	3,54 \pm 0,73		
	21-22	175	3,21 \pm 0,86		
	23-25	78	3,10 \pm 0,91	F= 7,24	18-20 > 21-22, 23-25,
	25 üstü	70	2,91 \pm 0,84	p< 0,01	25 ve üstü
	Toplam	400	3,20 \pm 0,86		
Gelecekte Umutsuzluk	18-20	77	2,72 \pm 0,71		
	21-22	175	2,38 \pm 0,72		
	23-25	78	2,42 \pm 0,81	F= 3,72	18-20 > 21-22
	25 üstü	70	2,46 \pm 0,78	p= 0,012	
	Toplam	400	2,47 \pm 0,76		
Toplam Gelecek Kaygısı	18-20	77	3,28 \pm 0,65		
	21-22	175	2,95 \pm 0,76		
	23-25	78	2,88 \pm 0,83	F= 6,26	18-20 > 21-22, 23-25,
	25 üstü	70	2,77 \pm 0,76	p< 0,01	25 ve üstü
	Toplam	400	2,97 \pm 0,77		
	Sınıf			Post Hoc**	
Gelecek Korkusu	1.Sınıf	67	3,21 \pm 0,90		
	2.Sınıf	60	3,47 \pm 0,66		
	3.Sınıf	109	3,20 \pm 0,87	F= 2,761	2.Sınıf > 4.Sınıf
	4.Sınıf	164	3,10 \pm 0,89	p= 0,042	
	Toplam	400	3,20 \pm 0,86		
Gelecekte Umutsuzluk	1.Sınıf	67	2,51 \pm 0,84		
	2.Sınıf	60	2,54 \pm 0,50		
	3.Sınıf	109	2,53 \pm 0,79	F= 1,277	
	4.Sınıf	164	2,38 \pm 0,77	p= 0,282	
	Toplam	400	2,47 \pm 0,76		
Toplam Gelecek Kaygısı	1.Sınıf	67	2,99 \pm 0,80		
	2.Sınıf	60	3,18 \pm 0,55		
	3.Sınıf	109	2,99 \pm 0,78	F= 2,368	
	4.Sınıf	164	2,87 \pm 0,81	p= 0,070	
	Toplam	400	2,97 \pm 0,77		

*Hochberg's GT2, **Tamhane's T2.

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin gelecek kaygılarının yaşa göre anlamlı şekilde farklılık olduğu tespit edilmiştir ($F=6,26$; $p<0,001$). Bu doğrultuda H1c hipotezi kabul edilmiştir. Yine gelecek kaygısının alt boyutları olan gelecek korkusu ($F=7,24$; $p<0,001$) ve gelecekte umutsuz olma ($F= 3,72$; $p<0,001$) durumları da yaşa göre anlamlı derecede farklılık göstermektedir. Gruplar arasındaki farkın incelenmesi için yapılan Hochberg's GT2 sonuçlarına göre; 18-19 yaş grubunun gelecek korkusunun diğer gruplara (21-22, 23-25 ve 25 üstü) göre .05 anlamlılık düzeyinde daha yüksek olduğu; 18-19 yaş grubunun gelecekte umutsuzluğunun 21-22 yaş grubuna göre .05 düzeyinde anlamlılık düzeyinde daha yüksek olduğu; 18-19 yaş grubunun gelecekte umutsuzluğunun 21-22 yaş grubuna göre .05 düzeyinde anlamlılık düzeyinde daha yüksek olduğu; 18-19 yaş grubunun gelecekte gelecek kaygısının diğer gruplara (21-22, 23-25 ve 25 üstü) göre .05 anlamlılık düzeyinde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yine aynı tabloda öğrencilerin

gelecek kaygısının sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($F= 2,368$; $p>0,05$). Bu doğrultuda H1d hipotezi reddedilmiştir. Gelecek kaygısının alt boyutu olan gelecekte umutsuz olma durumunun da sınıf düzeyine göre farklılık göstermediği ($F= 1,277$; $p>0,05$); buna karşılık gelecek korkusunun sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($F=2,761$; $p<0,05$). Gruplar arası farkın test edilmesi için uygulanan Tamhane's T2'ye göre; 2.sınıf öğrencilerinin gelecek korkusunun 4. Sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde öğrencilerin gelecek kaygısı genel not ortalamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F=1,957$; $p>0,05$). Bu doğrultuda H1e hipotezi reddedilmiştir. Yine aynı tabloda öğrencilerin gelecek kaygısı ile ikamet ettikleri yer arasında anlamlı derecede farklılık olduğu görülmektedir ($F=3,784$; $p<0,05$). Bu doğrultuda H1f hipotezi kabul edilmiştir. Gelecek kaygısının alt boyutu olan gelecek korkusu ile ikamet edilen yer arasında da anlamlı derecede fark varken ($F=4,069$; $p<0,05$), gelecekte umutsuzluk ikamet edilen yere göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir ($F=2,348$; $p>0,05$). Gruplar arasındaki farkın incelenmesi için yapılan Tamhane's T2 sonuçlarına göre; aile yanında ikamet eden öğrencilerin gelecek korkusunun ve toplam gelecek kaygısının yurttan ikamet eden öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. Gelecek kaygısı ölçeği boyutlarının genel not ortalaması ve ikametlerine göre anova testi sonuçları.

	GAÑO	n	$\bar{X}\pm SS$	İstatistik ANOVA	
Gelecek Korkusu	2,27-2,69	111	3,29± 0,86	F= 1,560 p= 0,199	
	2,70-3,12	162	3,18±0,88		
	3,13-3,54	103	3,22±0,74		
	3,55-4,00	24	2,88±1,15		
	Toplam	400	3,20±0,86		
Gelecekte Umutsuzluk	2,27-2,69	111	2,60±0,79	F= 2,372 p= 0,070	
	2,70-3,12	162	2,44±0,74		
	3,13-3,54	103	2,42±0,71		
	3,55-4,00	24	2,21±0,81		
	Toplam	400	2,47±0,76		
Toplam Gelecek Kaygısı	2,27-2,69	111	3,08±0,76	F= 1,957 p= 0,120	
	2,70-3,12	162	2,94±0,79		
	3,13-3,54	103	2,96±0,67		
	3,55-4,00	24	2,67±1,01		
	Toplam	400	2,97±0,77		
Sınıf Düzeyi					
Gelecek Korkusu	Aile Yanı	302	3,14±0,84	F= 4,069 p= 0,007	Aile Yanı<Yurt
	Yurt	49	3,52±0,85		
	Öğrenci Evi	40	3,37±0,87		
	Diğer	9	2,76±1,25		
	Toplam	400	3,20±0,86		
Gelecekte Umutsuzluk	Aile Yanı	302	2,42±0,75	F= 2,348 p= 0,072	
	Yurt	49	2,72±0,80		
	Öğrenci Evi	40	2,50±0,69		
	Diğer	9	2,53±0,89		
	Toplam	400	2,47±0,76		
Toplam Gelecek Kaygısı	Aile Yanı	302	2,91±0,75	F= 3,784 p= 0,011	Aile Yanı<Yurt
	Yurt	49	3,27±0,80		
	Öğrenci Evi	40	3,09±0,76		
	Diğer	9	2,69±1,12		
	Toplam	400	2,97±0,77		

*Tamhane's T2.

Sağlık Yönetimi Öğrencilerinin Gelecek Kaygısı ile Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Sağlık yönetimi öğrencilerinin gelecek kaygısı ile mutluluk düzeyleri arasındaki korelasyonu test etmek için Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır. İlgili sonuçlar Tablo 5'te ifade edildiği gibidir.

Tablo 5. Öğrencilerin gelecek kaygısı ile mutluluk düzeyleri arasındaki ilişki.

	Mutluluk	Gelecek Kaygısı	Gelecek Korkusu	Gelecekte Umutsuzluk
Mutluluk	-			
Gelecek Kaygısı	-,754**	-		
Gelecek Korkusu	-,697**	,974**	-	
Gelecekte Umutsuzluk	-,717**	,827**	,677**	-

**Korelasyon $p < 0,01$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 5 incelendiğinde sağlık yönetimi öğrencilerinin gelecek kaygısı ile mutluluk düzeyleri arasında negatif yönlü güçlü ($r = -0,75$) ve anlamlı ($p < 0,05$) bir korelasyon olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda H2 hipotezi kabul edilmiştir. Yani sağlık yönetimi öğrencilerinin gelecek kaygısı arttıkça mutluluk düzeyleri güçlü bir ilişki ile ve anlamlı olarak azalmaktadır.

Elde edilen bulgularda gelecek kaygısının alt boyutu olan gelecek korkusu ile mutluluk düzeyi arasında orta düzeyde negatif yönlü ($r = -0,70$) ve anlamlı ($p < 0,05$) bir korelasyon olduğu görülmektedir. Dolayısıyla H2a hipotezi kabul edilmiştir. Yani sağlık yönetimi öğrencilerinin gelecek korkusu arttıkça mutluluk düzeyleri orta düzeyde bir ilişki ile anlamlı olarak azalmaktadır. Gelecek kaygısının bir diğer alt boyutu olan gelecekte umutsuzluk da mutluluk düzeyi ile negatif yönlü güçlü ($r = -0,72$) ve anlamlı ($p < 0,05$) ilişkiye sahiptir. H2b hipotezi de kabul edilmiştir. Dolayısıyla sağlık yönetimi öğrencilerinin gelecekte umutsuzluk duyma seviyeleri arttıkça mutluluk düzeyleri güçlü bir ilişki ile anlamlı olarak azalmaktadır. Tabloya göre gelecek kaygısının iki alt boyutu olan gelecek korkusu ve gelecekte umutsuzluk arasında orta düzeyde, pozitif yönlü ($r = 0,68$) ve anlamlı ($p < 0,05$) bir korelasyon vardır. Yani sağlık yönetimi öğrencilerinin gelecek korkuları ile gelecekte umutsuz olma durumları orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır.

Bulgular incelendiğinde gelecek kaygısı ile gelecek korkusu arasında güçlü düzeyde pozitif ($r = 0,97$) ve anlamlı ($p < 0,05$) bir ilişkinin varlığı; gelecek kaygısı ile gelecekte ümitsizlik arasında da yine güçlü düzeyde ve pozitif yönde ($r = 0,83$), anlamlı ($p < 0,05$) bir korelasyon olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla gelecek korkusu ve gelecekte ümitsizliğin arttığı durumlarda gelecek kaygısı da güçlü düzeyde ve anlamlı bir biçimde artış göstermektedir.

Tartışma

Çalışmada sağlık yönetimi öğrencilerinin gelecek kaygıları ile mutluluk düzeyleri arasındaki ilişki araştırılmış olup öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, genel not ortalaması, ikamet edilen yer ve bölümü isteyerek tercih etme durumlarına göre farklılıkları incelenmiştir. 400 sağlık yönetimi öğrencisi üzerinde uygulanan anket sonuçlarına göre hazırlanan çalışmada öğrencilerin yaş, cinsiyet, ikamet edilen yer ve bölümü isteyerek tercih etme durumları ile gelecek kaygıları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu saptanırken; sınıf düzeyi ve genel not ortalamasının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı gözlemlenmiştir.

Elde edilen bulgulara göre; kadınlarda, bölümü istemeyerek tercih edenlerde ve 18-19 yaş aralığında olan öğrencilerde gelecek kaygısı diğer gruplara göre daha fazladır. Çalışmanın bulgularıyla örtüşecek şekilde Şanlı Kula ve Saraç da çalışmalarında, cinsiyet, aylık gelir ve barınılan yere göre öğrencilerin sürekli kaygı düzeyleri arasında anlamlı farklılıkların olduğunu tespit etmişler ancak not ortalamalarına göre anlamlı bir farklılığın olmadığını belirlemişlerdir (8). Aynı şekilde Dağtekin ve ark. (2020), gelecek ile ilgili alanlarda kaygının kız öğrencilerde, kötü gelir durumuna sahip olanlarda ve bölüm seçimini kendi isteği dışında yapanlarda daha sık olduğunu tespit etmişlerdir (16). Oral Kara, Akın ve Alp (2020) üniversite öğrencilerinde gelecek kaygısı ve sınav kaygısı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada umutsuzluk düzeylerinin cinsiyet ve genel not ortalamasına göre anlamlı bir farklılık göstermediğini ve en yüksek ortalamaya sahip olan maddenin "Geleceğe kaygı ve endişe ile bakıyorum" cümlesi olduğunu ortaya çıkarmışlardır (10). Dursun ve Aytaç (2009) dördüncü sınıf üniversite öğrencilerine uyguladıkları çalışmalarında, öğrencilerin kaygı düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaştığını ve kız öğrencilerin kaygı düzeylerinin diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir (17).

Bu çalışmadan farklı olarak Tayfun ve ark. (2022) üniversite öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinin cinsiyete göre farklılık göstermediğini fakat erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha çok gelecek kaygısına sahip olduklarını tespit etmişlerdir (18). Bu çalışmada ise öğrencilerin gelecek kaygılarının cinsiyetlerine göre anlamlı şekilde farklılık gösterdiği ve kadın öğrencilerde daha fazla olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin umutsuzluk düzeyi ile sınıfları arasında da anlamlı bir farklılığın olmadığını belirlemiştir.

Yine bu çalışmanın bulgularından farklı olarak Şahin (2002) yaptığı çalışmada öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin yaş ve cinsiyet bakımından anlamlı bir farklılık göstermediğini saptamıştır (19). Aynı şekilde Çakmak ve Hevedanlı (2005) da kaygı düzeyinin cinsiyete ve ekonomik duruma göre anlamlı bir farklılık göstermediğini tespit etmiştir. Ancak sınıflara göre gruplar incelendiğinde birinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin diğer sınıflarda öğrenim gören öğrencilere göre kaygı düzeylerinin anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır (20). Yine çalışmada düşük başarılı öğrencilerin kaygı düzeylerinin, diğer gruplara göre anlamlı derecede yüksek olduğunu; arkadaşlarının yanında ikamet eden öğrencilerin kaygı düzeylerinin ise yurttan ve ailesinin yanında kalan öğrencilere göre anlamlı derecede düşük olduğunu tespit etmişlerdir.

Öğrencilerin mutluluk düzeyleri ve gelecek kaygıları arasındaki korelasyon incelendiğinde bu iki ölçek arasında negatif yönlü güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla sağlık yönetimi öğrencilerinin gelecek kaygısı arttıkça mutluluk düzeyleri anlamlı olarak azalmaktadır. Michalos (2008) mutlu insan profilini tanımlarken “düşük düzeyde korkuya sahip” ve “kaygısız” ifadelerini kullanmıştır (21). Araştırmanın sonucu bu tanımları destekler niteliktedir.

Sonuç ve Öneriler

Son dönemde giderek artan salgın hastalıklar, doğal afetler, ekonomik sıkıntılar ve işsizlik gibi toplumsal sorunlarla birlikte öğrencilerin geleceğe dair kaygıları artmakta ve çalışmada elde edilen bulgulara göre bu durum öğrencilerin mutluluk düzeylerini düşürmektedir. Yapılan araştırmalar mutluluğun sağlık, yaratıcılık, üretkenlik, sosyal ilişkiler gibi pek çok faktörü etkilediğini, gelecek kaygısının ise depresyon gibi diğer ruhsal bozukluklara zemin hazırladığını; olayları anlama ve değerlendirme noktasında kişiyi negatif etkilediğini göstermektedir (9,10). Dolayısıyla geleceğe dair endişeleri olan ve kendisini mutlu hissetmeyen üniversite öğrencilerinin yaratıcı, başarılı, üretken ve topluma yararlı bireyler olabilmeleri kolay olmayacaktır. Bu nedenle toplumun gelişmesinde önemli role sahip olan bu öğrencilerin geleceğe kaygı, korku ve umutsuzluk ile yaklaşması ve bunun öğrencilerin mutsuz hissetmeleri üzerinde etkisinin bulunması dikkate alınması gereken önemli bir sorundur.

Çalışmanın evrenini oluşturan sağlık yönetimi öğrencileri gelecekte toplumun sağlık düzeyini korumak ve geliştirmek için sağlık sisteminin yönetiminde ve denetlenmesinde söz sahibi olacaktır. Toplumsal refahın en önemli unsurlarından olan sağlık hizmetlerinin etkili şekilde sunulması, giderek gelişen ve karmaşıklaşan sağlık sistemiyle beraber zorlaşmaktadır. Bu nedenle sağlık alanında profesyonel yöneticilere ihtiyaç artarken bu ihtiyacı karşılayacak olan sağlık yönetimi öğrencilerinin geleceğe kaygıyla bakması, gelecekte korkması ve geleceğe dair ümitsiz olması ülkemizde sağlık sisteminin gidişatı açısından da önem teşkil etmektedir.

Turaç ve Bayon Donar (2017), sağlık yönetimi öğrencileri üzerinde yaptıkları bir çalışmada sağlık yönetimi öğrencilerin yaşam doyumunu etkileyen en önemli değişkenin işsizlik kaygısı olduğunu saptamışlardır (22). Sağlık yönetiminin meslek tanınırlığının yüksek olmaması ve daha çok özel sektör odaklı bir bölüm olması nedeniyle öğrencilerin bu kaygıyı yaşıyor olabileceği düşünülmektedir. Yüz binden fazla mezun veren bu bölüme, 2022 yılında yalnızca 400 kişilik kamu kadrosu açıldığı ve bu kadroların “sağlık yöneticisi” unvanı ile değil “büro personeli” olarak nitelendirildiği göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu öğrencilerin işsizlik korkusu yaşamaları kaçınılmazdır.

Kendi unvanlarından bağımsız işlerde çalıştırılmaları, devlet kadrosundaki kısıtlı alımlar, işin ehli olmayan personellerin idari birimlere yerleşmesi gibi etmelerin sağlık yönetimi bölümü öğrencilerini gelecekte işsiz kalma korkusuna sürüklediği ve bunun da gelecek kaygılarını büyük oranda etkilediği düşünülmektedir. Dolayısıyla ilerleyen çalışmalarda bu ana problemler çerçevesinde daha detaylı araştırmalar gerçekleştirilebilir.

Bölümün meslek tanımının detaylı bir şekilde yapılarak tanıtılması, Sağlık Bakanlığı tarafından yaklaşık 16 yıldır alımı gerçekleştirilmeyen “sağlık yöneticisi/idareciliği” unvanına mezun öğrenci sayısı ile orantılı bir şekilde alım yapılması, idari birimlere yerleştirilecek elemanların sağlık yönetimi alanında eğitimi almamış personellerden seçilmesinin engellenmesi ve kurum dışı atamaların önüne geçilmesi ile bu sorunun büyük oranda çözülebileceği ve öğrencilerin işsizlik kaygısının hafifleyeceği düşünülmektedir.

Bu çalışmadan elde edilen veriler ve literatürdeki araştırma sonuçları bütün olarak ele alındığında; öğrencilerinin gelecek kaygılarının mutluluk düzeylerini etkilediği ve bu doğrultuda geleceğe kaygıyla bakan öğrencilerde yaşam doyumu, yaratıcılık, verimlilik, iletişim gibi unsurların olumsuz etkilenebileceği göz ardı edilmemesi gereken önemli bir sorundur. Bu noktada üniversite öğrencilerinin gelecek kaygılarının azaltılmasına yönelik çalışmalar, söz konusu öğrencilerin mutluluk düzeylerini ve yaşamdan aldıkları doyumu arttırarak topluma daha yararlı bireyler olabilmeleri noktasında pozitif etki sağlayabilir.

Etik Beyan: İstanbul Medipol Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığının 20/02/2023 tarihli E-10840098-604.01.01-1299 sayılı kararıyla gerekli etik izinler alınmıştır. Bu çalışmada Helsinki Bildirgesi'ndeki araştırma ilkelerine bağlı kalınmış, makalenin hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulmuştur. Yararlanılan tüm çalışmalar kaynakçada belirtilmiştir.

Yazar Katkıları: Çalışma konsepti/tasarımı – EG, RA; Veri toplama – RA; Veri analizi – EG, RA; Makalenin yazımı - EG, RA; İçeriğin eleştirel incelemesi - EG; Son onay ve sorumluluk - EG; Malzeme ve teknik destek - EG; Süpervizyon - EG.

Akran Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal Destek: Araştırma kapsamında herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Teşekkür: Yok.

Diğer Beyanlar: Yok.

Kaynaklar

1. Kangal A. Mutluluk üzerine kavramsal bir değerlendirme ve Türk hane halkı için bazı sonuçlar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 2013;214–33.
2. Fromm E. Erdem ve Mutluluk. Ayda Yörükân (çev), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1995, 20-21.
3. Yalvaç Arıcı H. Mutluluk tarihi. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*. 2020;9:217-43.
4. Sapmaz F, Doğan T. Mutluluk ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak iyimserlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2012;8(3):63–9.
5. Aşçı M, Işlak O, Güler Ş. Yükseköğretim programlarının sınama durumlarında kullanılan ölçme araçlarının öğrencilerin sınav kaygıları üzerine etkileri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2015;13(4):185-98.
6. Yıldırım O. Ergenlerde akıllı telefondan yoksun kalma korkusu (nomofobi) ile sosyodemografik değişkenler, temel psikolojik ihtiyaçlar, sürekli kaygı ve mutluluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2019.
7. Aygün M. Öğrencilerin yaşam amaçlarıyla gelecek kaygısı arasındaki ilişki. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, 2014.
8. Şanlı Kula K, Saraç T. Üniversite öğrencilerinin gelecek kaygısı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2016;227:42.
9. Demir Barutcu C. Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin duygusal zekâ ile mutluluk düzeyleri arasındaki ilişki. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2022;6(2):270–79.
10. Oral Kara N, Akın G, Alp S. Üniversite öğrencilerinin gelecek kaygısı ile sınav kaygısı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi*. 2020;2(2):150–69.
11. Aziz A. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri (Geliştirilmiş 6. Basım). Ankara: Nobel Akademik yayıncılık, 2011.
12. Ural A, Kılıç İ. Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi (4. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık, 2013.
13. Hills P, Argyle M. The Oxford Happiness Questionnaire: a compact scale for the measurement of psychological well-being. *Personality and Individual Differences*. 2002;33:1073–82
14. Doğan T, Akıncı Çötök N. Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu'nun Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 2011;4(36):165–72.
15. Geylani M, Çiriş Yıldız C. Üniversite Öğrencilerinde Gelecek Kaygısı Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi. 2022;10(1):284–300.
16. Dağtekin G, Dalkılıç MB, Çakıcı F, ve ark. Tıp fakültesi öğrencilerinde gelecek kaygısı, depresyon ve stres ilişkisinin değerlendirilmesi. *Türk Tıp Öğrencileri Araştırma Dergisi*. 2020;2(3):135–42.
17. Dursun S, Aytaç S. Üniversite öğrencileri arasında işsizlik kaygısı. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2009;27(1):71–84.
18. Tayfun A, Silik CE, Dilger AS, Margazieva N. Üniversite öğrencilerinin özyeterlik algıları ile gelecek kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Türkiye-Kırgızistan örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*. 2022;6(2):570–90.
19. Şahin A. İlahiyat fakültesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri üzerine bir araştırma. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2002;13(13):143-57.

20. Çakmak Ö, Hevedanlı M. Eğitim ve fen-edebiyat fakülteleri biyoloji bölümü öğrencilerinin kaygı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. 2005;4(14):115-27.
21. Michalos CA. Education, Happiness, and Well-Being. Social Indicators Research. 2008;87(3):347-66.
22. Turaç İS, Bayın Donar G. Sağlık yönetimi öğrencilerinin işsizlik kaygılarını ve yaşam doyumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi. 2017;5(4):119-27.